

Posudek disertační práce: Skrytá avantgarda. Próza české poválečné avantgardy mezi individualismem a kolektivismem

Autorka: Mgr. Zuzana Malá

Filozofická fakulta UK v Praze, Ústav české literatury a literární vědy, Obecná a srovnávací literatura – komparatistika, 2012

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Pavel Janoušek, CSc.

Prvními literárními pokusy autorů, kteří byli narozeni na přelomu 19. a 20. století, se v posledních dvou desetiletích naše literární věda zabývala opakovaně. Když už však byly učiněny pokusy o nové uchopení tvorby generace vstupující do literatury na počátku 20. let minulého století, dělo se tak zejména prostřednictvím interpretací jejich tvorby psané veršem. Ovšem ani na tomto poli nedisponujeme prací, jež by uspokojivě podala syntézu dosavadních výzkumů a která by detailně zmapovala a invenčně uchopila relevantní materiál. Pokud bychom měli s podobnými nároky přistoupit i k próze vznikající v prvních letech po první světové válce, museli bychom přiznat, že v této oblasti není uděláno skoro nic (významné jsou jistě sondy Papouškovy). Do tohoto prostoru vstupuje kolegyně Zuzana Malá s předkládanou disertační prací *Skrytá avantgarda. Próza české poválečné avantgardy mezi individualismem a kolektivismem*, aby nabídla svůj pohled na produkci z let 1919–1923 přibližně dvou desítek prozaiků sdružených převážně v Devětsilu či brněnské Literární skupině.

Cílem autorčiny práce byla interpretace prozaické, zejména povídkové tvorby (vesměs) začínajících autorů v období těsně po první světové válce, jež bývá též označeno jako pre-avantgardní (kolegyně Malá zcela vhodně proto mluví o *próze rané avantgardy*, její časové vymezení, v němž se pohybuje, je přesvědčivě argumentováno). Její výklad, opírající se o velmi dobrou znalost široké materiálové báze, se soustřeďuje především k motivicko-tematické analýze prozaických textů, přičemž zájem právě o tuto rovinu dobových textů autorce vyplynul zcela přirozeně: zejména prostřednictvím motivické analýzy je možné hledat styčné body a diskrepance mezi vlastními uměleckými texty a dobovými teoreticko-manifestačními projevy.

Právě dobové diskuse o pojetí avantgardního umění (resp. nového umění vůbec), zejména pak v dobovém kontextu problematické vyrovnávání se s podněty expresionismu tvoří výchozí rámec práce. Centrální otázkou se autorce stává pojetí opozičního vztahu individuum × kolektiv, který kolegyně Malá sleduje na pozadí vnímání pojmů avantgarda a expresionismus jak v dobovém diskursu, tak – v dalších částech své práce – zejména jeho pozdější interpretace v textech literárněvědných (je nutno ocenit, že se autorka velmi kriticky vymezila proti některým studiím z 60. let, mj. nedávno zveřejněné práci H. Kučerové), ale též v textech z oblasti filozofie či sociologie. Sledování identifikace jedince s davem a k této oblasti přidružených motivů (vztah k modernímu městu apod.) se pak autorce stávají vlastním klíčem k dobovým prozaickým textům, jež nahlíží mimo jiné i skrze polemické střety o pojetí kolektivismu (např. prostřednictvím diskuse mezi A. M. Píšou a M. Ruttem) a odhaluje tak nevyhraněnost a častou protisměrnost dobových výkladů daného pojmu.

Plné paradoxů bylo, jak dokládá autorka ve čtvrté části své práce, také přijetí francouzských autorů-unanimistů v české literatuře, jejichž prozaické texty chápe jako nejvýraznější inspirační zdroj. V pečlivém přehledu předkládá mapu českých překladů a sekundárních textů, přičemž si v nich všímá zejména manifestace splynutí jedince s davem a časté antropomorfizace davu, stejně jako sociálního rozměru těchto uměleckých textů vůbec. Na příkladu přijetí děl Ch.-L. Philippa kolegyně Malá ovšem dokládá, jak byl tento autor vnímán dobovými prozaiky jako iniciátor a do jaké míry však byly jeho texty reflektovány v dobových recenzích či obsáhlejších studiích (Teige, Píša, Nezval) zkresleně. Na Philippově přijetí pak také jasně ukazuje, jak rychle byl inspirační potenciál próz unanimistů vyčerpán.

Za velmi přínosné je nutno označit to, že kolegyně Malá nepřistupuje k próze mladé generace s předsudkem její rozpolcenosti, tedy jakési stranické příslušnosti k „pražské“ a „brněnské“ skupině. Vlastní vývody, získané prostřednictvím interpretace desítek textů v rozsáhlé páté části práce, autorce potvrzují neudržitelnost takového dělení i v rámci žánrem vymezeného pole. Zcela přesvědčivý důkaz autorka předkládá v této závěrečné části při analýze jednotlivých motivů, k čemuž jí značně napomáhá skutečnost, že nevnímá jeden z těchto dvou možných diskursů (zejména ten avantgardní) jako dominantní, respektive přesněji řečeno progresivnější. Svůj pohled na prózy autorů na první pohled disparátních (jako např. K. Schulz, B. Vlček, J.

Wolker, M. Nohejl) vedle vztahu individua a davu obohacuje autorka o sledování modalit vztahu mezi postavou a věcí, aby se pokusila o jistou typologii této roviny české avantgardní prózy. Výsledkem jí je pak zjištění o množství shod mezi texty autorů Devětsilu a Literární skupiny, současně jí to ale vede k obecnějšímu postižení charakteru české poválečné prózy jako prózy tíhnoucí k nelineárnosti (lyrizace), k fragmentu a v neposlední řadě k popisu hrdiny, který svádí zápas se začleněním do společnosti i se sebou samým.

Na okraj práce Zuzany Malé, která ve vymezeném období neopomenula žádnou knižně vydanou práci a hojně čerpala i z próz publikovaných pouze časopisecky, můžeme připojit několik otázek, jež z její studie vyplývají a které mohou vedle autorčiných cenných závěrů být jistým dodatečným výtěžkem její práce, například: Jaký obraz by přineslo hlubší prozkoumání vztahů sledovaných textů s česky psanou předválečnou prozaickou produkcí (autorkou na několika místech naznačené /např. R. Weiner/)? Současně by bylo možné položit si otázku, zda by nebylo možné získat použitelné závěry o dobové próze prostřednictvím zevrubné formální analýzy? Další otázkou je, zda by bylo možné přesněji určit, zda je pro autorkou sledované období příznačné (anebo zda jde o jev v dějinách literatury de facto obecný), že dochází – v tomto případě pokud jde o podněty expresionismu a unanimismu – k jejich až možné desinterpretaci, k jejich zne/využití v programových textech a současně i v textech uměleckých? A nakonec například se ptát, jaký je vlastně poměr interpretovaných prozaických textů k soudobé veršované produkci, zda jde o paralelní, úzce provázané proudy, anebo zda není próza k poezii v poměru konkurenčním?

Je chvályhodné, že autorka již některé z částí své disertační práce zveřejnila, respektive jistě ještě publikovat bude, přesto se domnívám, že by bylo cenné, kdyby předkládaná práce byla v blízké budoucnosti publikována jako celek a vytvořila tak významný druhý, interpretační pól k zamýšlené antologii z poválečné prózy, kterou kolegyně Malá připravuje k vydání v edici Skrytá moderna.

Závěrem je mojí milou povinností konstatovat, že předkládaná disertační práce kolegyně Zuzany Malé splňuje všechny požadavky kladené na vědeckou práci, a to jak na rovině metodologické, tak co do šíře i zpracování sledovaného materiálu, podobně

nutno zdůraznit, že závěry vyplývající z autorčiny práce významně obohacují dosavadní literárněhistorický pohled na dané období, a proto ji nelze než doporučit k obhajobě.

30. 1. 2013

Jiří Flaišman
ÚČL AV ČR, v. v. i.